

שורש מידתו של מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל

נאמר בכולל 'בינה להשכיל'

חלק א

דמותו של מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל ידועה לכל כדמות ייחודית ומופלאה. ויש חשיבות גדולה לברר ולהעמיק במידתו היסודית, העומדת בשורש כל דרכיו הן בעבודה והן בדרכי ההכרעה בהנהגה הציבורית. במהלך הדברים יתבררו בס"ד כמה עניינים יסודיים שבד"כ אין רגילים לבארם [כגון ענין הכרעת דעת תורה בשאלות של מהלכים ציבוריים הנוגעים לכאורה לניתוח אסטרטגי, ועוד עניינים]. כמו"כ הנקודות שיתבארו כאן הינן יסוד להבנת כמה סוגיות שורשיות בתורה, כמו שנבאר בס"ד בחלק ב. ויה"ר שיהיו הדברים לעילוי נשמתו ולתועלת עבורנו.

מידתו של הח"ח

על מנת להתבונן במידה ייחודית זו, נקדים להתבונן במהלך של רבינו החפץ חיים זצ"ל.

הנה ידוע שכל בית ישראל מתייחס לחפץ חיים בחרדת קודש. כולם רואים בו אדם שרוח ה' חופפת עליו [ואפי' חוגים מאד רחוקים מרגישים צורך להוכיח שגם הח"ח כביכול מסכים אתם, משום שבלי זה הם מרגישים לא שייכים לכלל ישראל]. וצריך באמת להסביר מה הייתה הנקודה המיוחדת כל כך. הרי היו גם כאלו שבלטו מאד בתורה, עבודה, וגמילות חסדים. היו הרי גאוני אדירים. את השאלות החמורות ב'עגונות' הפנו אליהם ולא להחפץ חיים. וגם בתפילות היו 'עובדים' שהתפללו שעות רבות בבכיות עצומות, והח"ח היה מתפלל באופן רגיל מבחינה חיצונית. גם היו רודפי חסד מופלגים. ומכל מקום כולם אצל הח"ח גדלות עצומה, שיעור קומה אחר. מה ראו. מהי הנקודה.

נראה קודם כל מה ראו אל הח"ח בצורה הפשוטה, ומתוך כך ללמוד את המהלך. הח"ח היה מוטרד ללא הפסק מהנושא של קידוש השם וכבוד שמים בעולם, זה היה בנפשו שיש מקום בלי מקווה, שיש אנשים באמריקה שאוכלים נבלות וטריפות, שהגאולה עדיין לא באה, וכו'. גם כל ספריו הוא כתב בגלל שזה היה הצורך של זיכוי הרבים באותה שעה, שזה מה שהקב"ה היה צריך, כביכול, ולא בשביל להוציא חידושיו שלו כפי שמקובל תמיד. וענין נוסף - הסגנון שהוא ניגש לכל דבר, באופן שא"א להבין כלל איך יתכן אחרת מאשר ללכת בדרך השם. כי איך יתכן שאדם שמו אותו בעולם למטרה אחת והוא הולך בעצמו למטרה אחרת, וכן ע"ז הדרך היה תמיד באופן פשוט וברור שכך זו המציאות ולא יכול להיות אחרת. ולא מצד שיש כאן איזה ענין מחודש להגיע למעלות מיוחדות. זה היה סגנונו.

'הולך למטרה' מול 'הולך ישר'

שורש הדברים – ישנם שני דרכים בעבודה. הדרך הרגילה להתקדם ע"י שהאדם מסמן לעצמו מטרה והוא מתקדם **לעבר המטרה**, דהיינו שמוסיף לעצמו מעלות והשגות ברוחניות ובאופן זה גדל והולך. אמנם יש דרך אחרת שמתקדם באופן **שהולך ישר**. בדרך זו הוא מגיע לכל דבר לא דרך חוויה או רצון להשיג אלא דרך ההכרה הפשוטה של המציאות שכך המבט שלו על המציאות.

נבאר את הדברים, מה הפירוש ללכת ישר. מהי ההגדרה של קו ישר, קו ישר הוא כזה שבו כל נקודה ממשיכה באופן עוקב את הנקודה שלפניה. כל נקודה היא המשך של נקודת המוצא, הכל ממשיך ומתפתח מתוך נקודת המוצא והלאה, מבלי לסטות מהמהלך של נקודת המוצא. המושג הזה של ישר אינו רק בקו על הדף, אלא לכל מציאות יש את היושר שלה. הישר הוא מה שמתאים לנקודה הפנימית של הדבר. כאשר אין התאמה לנקודה הפנימית זהו עיוות. בצורה הכי פשוטה, שלחן עם רגליים למעלה במקום למטה זה משהו מעוות, כי זה לא מכוון לפי המהות של שלחן. מעוות זה עקום, זה סוטה מהיושר. לסטות מהישר היינו לסטות מאיך שהדבר צריך לעמוד כפי איך שהוא באמת, כפי מהותו. כך גם בצורה יותר עמוקה, יש את האמת הפנימית של העולם של המציאות ושל האדם. ללכת ישר פירושו להתאים את עצמו כפי האמת הפנימית של העולם. לעשות "עוול" בא מלשון עיוות, זה עיוות וסטייה מן האמת הפנימית של המציאות, מהאמת האלוקית של המציאות.

המהלך של "ללכת ישר" ניגש גם לכל המעלות הגבוהות בגישה שלא לנהוג כך זה עוול. לא כשאיפה להשיג משהו מיוחד, אלא בהסתכלות שא"א להיות אחרת, כי אחרת זה עוול, זה לא מתאים לנקודת המוצא האמתית של המציאות. לדוגמא, אדם נפגש עם ניסיון, כגון משהו פוגע בו, במהלך הרגיל מתייחסים לזה כהזדמנות להתגבר ע"ז ולהתקדם ולהתעלות יותר ויותר. לעומת זאת במהלך של הישר מסתכלים על כל דבר מתוך ההכרה והמבט של האמת המוחלטת, וממילא בצורה כזו הוא מסתכל כפי שמישהו אחר היה מסתכל על זה מבחוץ, לא בתוך כל הענין. מה באמת הערך של כל הענין הזה, האם יש לזה משמעות, האם יש לזה חשיבות, האם יש ערך להתייחס לכל הפגיעה הזו. ומבחינתו כל הסתכלות אחרת היא סתם עיוות.

"חוייה" מול "הכרה"

כמובן שלא מדובר כאן על "מהלך" אלא על דרגה נשגבת שבה האדם מזוהה בעצמו עם האמת, עם המבט של האמת. הוא לא אומר אני שואף ורוצה להגיע למעלה כזו וכזו, אלא בהכרה הבסיסית שלו, בצורה הפשוטה שהוא בוחן את המציאות הוא רואה זאת במבט האמיתי. מה שווה מה לא שווה, מה בעל ערך מה לא בעל ערך. כמו שאנחנו תופסים שלגנוב זה עוול, זו לא איזו השראה מיוחדת שלא רוצים לגנוב ומתרגשים מכך, זה לא נתפס בחווייה האנושית שבתוכנו אלא בהכרה שלנו את האמת שמבחוץ, מכירים שכך היא האמת האלוקית של העולם ולסטות מכך זה עוול ותו לא מיד. כמו שאנחנו תופסים את הדבר הכי בסיסי, כך בדרגה זו תופסים את כל האמיתות הכי גבוהות של אהבת השם ויראת השם וקידוש השם, הכל כהכרת המציאות הבסיסית. וכך רואים את כל החיים.

יש נפק"מ יסודית בין להתקדם לכיוון מטרה לבין להתקדם ישר. מי שמופנה להתקדם למטרה הוא עובד עם ה"אני" שלו. הוא עובד עם השאיפה שלו במקום שלו שהוא רוצה להתקדם ולהגיע ולהשיג. כמובן במהלך של הרוחניות, אבל עם האני שלו. לעומת זאת המהלך של ללכת ישר באופן הקיצוני שלו הוא מהלך של **התבטלות**. נקודת המוצא היא לא שאני רוצה לסגל לעצמי ולהגיע וכו', אלא הוא מעמיד את עצמו במקום שהוא צריך להיות, איך המבט מלמעלה רואה את המקום שלו וכך הוא צריך ללכת. האני האישי שלו מבוטל מול האמת והוא מתאים את עצמו והולך ישר לפי זה. ובהמשך נבאר יותר ענין ביטול זה.

מה שמיוחד במהלך של הח"ח זה ההתבטלות המוחלטת לקב"ה. יש את ההרגשה שהוא מבוטל לקב"ה באופן שאין לו כלל את המקום האישי שלו. כל המבט שלו ותפיסת החיים שלו זה הרצון האלוקי בבריאה. האדם הרגיל גם כשהוא עובד את ה' הוא מסתכל במקום שלו שאני רוצה להתקדם ברוחניות, לעומת זאת הח"ח הסתכל ממקום שהקב"ה מסתכל כביכול על העולם, לשם הוא היה שייך וזה מה שהניע אותו. לא המבט איפה אני בתוך זה, אלא איך שהקב"ה רוצה בעולם זה היה החווייה שלו והתפיסה שלו והראייה שלו. אם הקב"ה צריך שיהיה משנ"ב הוא כתב משנ"ב. אם הוא צריך ח"ח הוא כתב ח"ח.

וצריך להדגיש שגדולים אחרים שהוציאו ספרים ברור שהיה להם רצון מיוחד להוציא את הספרים שלהם בדווקא, ששם היה את סגנון הלימוד המיוחד שלהם. וברור שזה לא חסרון ב"תורה לשמה". להיפך, זה היה לשמה. שהרי אלו ואלו דא"ח וכל אחד שיש לו דרך מסוימת הרי זה גילוי מסוים של התורה שמתגלה על ידו, ושאיפתו להוציא את זה לפועל. **ושאיפתו דווקא במהלך שלו משום שהוא עצמו מגלם את הגילוי הזה בתורת ס"ת חי, וזה סברתו ודעתו ורצונו ושאיפתו.** וכמו שהוא עומד בסברתו אין זה אצלו רק כנתון שיש כזו סברא בעולם אלא שעומד מאחורי הסברא באופן חי, וכך שאיפתו לגלות את דרכו ולהוציא את הספר או לפתוח ישיבה בדרך זו דווקא, ולא רק שיהיה בעולם ספר שנצרך לעולם. אבל הח"ח באופן מיוחד היה במהלך אחר, שכשפתח ישיבה הוא לא היה שם ראש ישיבה, אלא הביא ראש ישיבה אחר, שכל הסתכלותו הייתה כעין 'מלמעלה' איך הקב"ה רוצה זה מה שאני רוצה. וממילא פתח ישיבה בהסתכלות שהקב"ה רוצה ישיבה, **ולא מצד המקום האיש של כלל.**

וממילא לא ראו אצלו 'סערות' נפש חיצוניות. משום שבמהלך הרגיל יש שתי עולמות, יש את העולם הרגיל האנושי שאנו מכירים וחיים ופועלים בו, ויש את העולם של הרוחניות. ואנחנו שואפים לעולם הרוחני, והאנשים הגדולים ממיתים ושוברים את העולם הפשוט, ועולים מעבר לזה לעולם הגבוה יותר. ויש בזה הרבה סערות. אולם אצל הח"ח לא היה כך, כי זה היה בהכרח הפשוט של החיים שלו. הוא לא שאף להיכנס לאיזו חוויה אחרת, אלא **ראה את העולם ממקום אחר. הוא היה שם.** הוא ראה את העולם ממבט הזה. דרך העבודה תמיד היא ללכת למקום אחר, ולהתחבר ולקחת מהעולם ההוא. אבל אצלו הוא היה שמה, הוא לא היה במקום האנושי, הוא היה במקום הגבוה. הוא היה שם ברמה המציאותית. כשהוא התפלל הוא פשוט דיבר עם הקב"ה. לא ראו בזה השראה וסערה מיוחדת.

ב' מיני אהבות

יישנם שתי סוגי אהבות. יש אהבה של אב ובן, ויש אהבה כפי שמתוארת בשיר השירים. יש אהבה של כיסופים וגעגועים וזה מסעיר ומרגש והרגשות עולים ויורדים, ולעומת זאת אהבת אב לבן זה לא משהו שמוציא מהכלים. אמנם מצד שני זה הרבה יותר בסיסי ועמוק במציאות שלו. מאשה אפשר להתגרש, אבל כאן זה המציאות ממש. ואדם לא נסער מזה כפי שהוא לא נסער כשהוא אוהב את עצמו, כי זה המציאות שלו. ההשראה באה דווקא מחוויה של התחברות לדבר שהוא לא המציאות. כשאין כאן הכרת המציאות אלא רגשות אישיים שלי. אבל הקשר של אב ובן זה ברובד הכי שורשי של החיים שלהם. א"א לבטל את זה, זה לא נפרד מהמציאות שלהם. יכול אדם לבוא ולומר איך האדם הזה מדבר על בנו הוא לא מתרגש הוא לא עושה תנועות בידיים. כמובן, הוא לא צריך לעשות תנועות, הוא נמצא שם. זה בהכרת המציאות אצלו, זה לא בחוויה האישית.

והנה כל גדול בד"ח הייתה לו דרך מסוימת שזה המהלך שהוא הוריד לעולם, והיה לו את המקום הזה. והיה לו את השמינית שבשמינית לעמוד עד הסוף עם המהלך הזה. והיה לו ענין מסוים דווקא בדרך זו. לעומת זאת הח"ח כוחו לא היה בקו מסוים אלא כוחו היה בהכרעה. שבמהלך זה הכח הוא לראות מלמעלה את המבט הכולל של הכל, ולהכריע בבהירות. דהיינו שיש לו הדעה והגישה להכריע בכל דבר, אבל לא ע"י דרך חשיבה מסוימת אלא ע"י תפיסה כוללת וכללית. תפיסה עמוקה של הדבר הישר.

שורש שתי הבחינות

והענין, **שיש גילוי של האור האלוקי במקום אנושי מסוים**, וזה ענינו של סגנון מסוים, אבל הח"ח ענינו היה **גילוי האור האלוקי בטהרתו**, שהיה זך לגמרי מכל בחינה של המקום האנושי שלו. רק התבטלות

גמורה כלפי הקב"ה. וממילא מבטו היה המבט העליון הרואה הכל מלמעלה כפי שביארנו. (ומצד אחד בגילוי במקום אנושי יש בזה התקדמות, שע"ז מתגלה עוד דרכים וסגנונות, וזה הבסיס של הכל. ומאידך אצל היחידים שעניינם בגילוי האלוקי עצמו יש בזה גובה נשגב עד מאד, שאמנם אין ענינו להתקדם קדימה אלא לעלות למעלה).

והנה לח"ח לא היו ממשיכי דרכו (אמנם היו גדולים שהושפעו ממנו אבל אין כאלו שאפשר לזהות בהם שממשיכים בדרכו דווקא). משום שבד"כ התלמידים ממשיכים את הדרך ואמנם בדרגה פחות מהרב, אבל כאן לא היה איזה דרך וסגנון אנושי שהלך בו, אלא שהוא עצמו היה במקום אחר. שהיה במקום גבוה ונשגב למעלה. במקום של התאחדות והתמזגות מוחלטת עם האמת והמבט האמתי במציאות. ומי שנמצא שם הרי הוא שם ואינו תלמיד, ומי שלא הרי אין לו מה לקחת ולהמשיך בזה. ובאמת הח"ח עצמו היה כעין קדוש מרחם. ולא דרך שלמד ממישהו.

ובמילה אחת כל ענינו של הח"ח היה "קידוש השם", הוא חי את התכלית של כל הנברא לשמי ולכבודי ושם הוא נמצא. ומשם הוא רואה את העולם ואת החיים. וכל חייו הוא עמד לפני השם ממש. שיויתי השם לנגדי תמיד זוהי מידתו. והעירוני שהג"ר אלחנן זצ"ל אמר בהספדו על הח"ח שהיה "עבד השם", אשר זהו השבח שהתורה משבחת את משה רבינו. וזהו הענין שדיברנו, עבד השם, כעבד, שכל מציאותו בטלה להשם ולא מעמיד את המקום של עצמו כלל. ובאמת זהו גם מה ששבחה התורה למשה שהוא עניו מכל האדם, דהיינו בהתבטלות מוחלטת כלפי הקב"ה. ובאופן שכל הנביאים היה דבר השם אצלם בגילוי של נבואה שלהם שאין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד, אבל אצל משה רבינו הי' תורת אלוקים ממש, שהתבטל לגמרי לקב"ה, שהיה איש האלוקים.

מידתו היסודית

וכעת יפתח לנו הפתח ללמוד דרכיו של רבינו הגראי"ל זצ"ל. הנה מדברים הרבה על מידת האמת שסלד מכל זיוף ושקר. וכן על מידת הענווה המופלגת. אמנם צריך להבין היטב את שורש הנקודה בזה. יש אנשים שבטבעם אוהבים כנות ולא אוהבים צביעות ומשחקים, ולפעמים חושבים שעל זה מדובר כאן, על מידה של כנות. כמו כן גם ענוה, לפעמים יכול להיות אופי של אדם שאוהב להצטנע מאחורי הקלעים. אבל כאן זה ענין אחר לגמרי, ומגיע ממקום אחר. כאן הבסיס הוא "קידוש השם". זה הדבר שעמד אצלו כל הזמן "יש קידוש השם ויש חילול השם". ואידך זיל גמור. חוץ מזה אין כלום. שום דבר. וכך גם ברוחניות לא היה מבטו מצד המקום האישי שלו, אלא במבט הכולל של קידוש השם. השאיפה הייתה "לזכות את הרבים", היינו להיות מבוטל ככלי לקב"ה לשרת את מטרתו בעולמו. וכן ידוע מה שהיה שאיפתו בגיל צעיר להיות "מרכבה לשכינה" והיה מדבר בלשון זו. וכשפתח ישיבות אף פעם לא פתח בדרך הרגילה של גדולים אחרים, במטרה להרביץ תורה בעצמו. אלא בכל פעם כשהיה צורך לכלל ישראל פתח ישיבה. וכל הזמן לא היה מוטרד אלא מקידוש השם בכל מקום בעולם. ומבלי שום שייכות לחוג שלנו ואצלנו ואנחנו, אלא הקב"ה לבדו, בטהרתו.

וזה צריך להבין, שגם האמת וגם הענווה אין זה מידות ותכונות מסוימות, אלא העניין הוא: שיויתי ה' לנגדי תמיד. לעמוד לפני השם בצורה הכי גבוהה. וממילא ההרגשה היא "ונחנו מה" כי האדם מול הקב"ה הוא **מבוטל** לגמרי. וממילא מה שיש זה רק **האמת**, היינו האמת של העולם, חותמו של הקב"ה אמת. לא סתם שצריך לדבר בכנות. אלא להביט על העולם ממש, מלמעלה, מהמבט האמתי, בהכרה הבסיסית, בראיית המציאות הפשוטה. ומה שלא כך הוא חסר ערך. וכמו שספרו שכשהיה רואה גאווה היה צוחק ממש. כמה מצחיק שאדם שהוא כלום חושב את עצמו למשהו. מה זה אדם מול הקב"ה. מול האמת

האמתית. הוא רחש לזה בוז טבעי. וזהו הסגנון הידוע שלו בכל דבר כמו לאותו אדם שתמה מה יש לקנא בו, וכן יחסו לעשירים. הכל במבט המציאותי שכך היא האמת הפשוטה, ולא בתור להגיד איזה "הרגש".

ובאופן כללי ניכר היה שלא נגע בו כלל כל הדברים שנמצאים כאן. כל מה שנוגע לעולם האנושי ולא לתוכן הנפחי של קידוש השם לא היה לו שיג ושיח עם זה. הוא לא היה מדבר נגד זה ומתגבר וכו' אלא פשוט הוא לא היה שם. הוא היה במקום אחר. הרי הצורך הקיומי של האדם הוא להסביר ולהצדיק את עצמו כאשר מאשימים אותו וחושדים בו. זה המינימום של ביטוי ה"אני". ולא ראו אצלו צורך זה, רק הסתכל על עניינים אלו כפי שמסתכלים מבחוץ, האם יש ענין בזה מצד הקב"ה אם יביא תועלת להסביר או לא.

העניין של קידוש השם היה ממוזג עם עצם אישיותו ורגשותיו ומחשבותיו, באופן שאי אפשר היה לראות אצלו את האני האישי שלו מעבר לזה. אנו מכירים אנשים שהם מתרגשים בטבעם ובוכים על כבוד שמים, ולפי אופיים גם מתרגשים ובוכים על ענייניהם האישיים כגון פטירת קרוביהם. ומאידך יש אנשים שקרים בטבעם ולא בוכים על כבוד שמים, וגם לא בחייהם האישיים. אבל אצלו בכל עניין אישי, גם מה שבטבע העולם מתרגשים ובוכים, לא יצא מגדרו. אבל בנוגע לכבוד שמים וחילול השם על זה יצא מגדרו לגמרי ובכה בכי תמרורים. ומאידך לא ראו אצלו את המקום האנושי הטבעי, כפי שהעידו שבכל ימי חוליו וחולשתו לא שמעוהו נאנח על ייסוריו האישיים. לא היה אצלו ספונטאניות אנושית שלא מחושבת עם העניין של קידוש השם ותכלית הבריאה. (כפי שספרו בשבעה האחים מביה"ח שתמיד צריכים לקשור ידיהם של החולים מפני שבזמן חולשה ודמדומים מושכים את המחטים שלא ידקרו אותם. ואצלו לא היה מעולם תנועה זו). ובאופן כללי לא היה ניתן לשמוע ממנו כמעט את המילה "אני" אני אומר אני רוצה. אלא רק מהו הקידוש השם בכל דבר.

ענין הביטול

וכאן יש להדגיש ולהסביר, מה הפירוש לבטל את עצמו מול הקב"ה. **האם הכוונה שהוא מוחק את עצמו.** ודאי שלא. המושג שמדובר עליו כאן זה אהבת השם. כאשר אדם אוהב מישהו אחר ומתמסר למענו, הוא לא מוחק את עצמו בזה אלא להיפך, הוא מממש את עצמו באהבה הזו, הוא מממש את הכח הכי חזק שלו לעבר המקום שהוא אוהב. אמנם כאן יש להתבונן, אם כן האם נאמר להיפך שהוא פועל לשם עצמו, בשביל לממש את עצמו. והרי אנו אומרים שהוא אוהב את האחר ולמענו ולא למען עצמו. יש לחקור כאן האם עושה בשביל השני או בשביל עצמו. אמנם ודאי חקירה זו בטעות יסודה, שודאי אינו עושה לעצמו וגם אינו מוחק את עצמו, ולשאלה אם עושה לעצמו או לשני התשובה שמושג האהבה הוא התאחדות. ששניהם יחד מתאחדים וממילא אין שאלה כזו עם לעצמו או לשני, הוא מאוחד עם השני וזה גופא האהבה. הוא לא מופנה מול עצמו אלא מול השני, וזה גופא האהבה וההתאחדות שלו. וכך הוא באהבת השם, שמתאחד בנפשו עם הענין של קידוש השם ושם השם. שבאמת כשהוא עושה לעצמו זה חסר ערך ומשמעות, וכשמתמסר ומתבטל לעבר ה' זהו הקיום הכי גדול שלו. אבל בפנייתו הנפשית הוא לא עומד מול עצמו וקיומו כלל, אלא עומד לגמרי מול הנאהב.

וכפי ששמענו ממי שהיה נוכח כשבאו להעירו ומלמל עדיין מתוך שינה ממש כמדבר לקב"ה (באידיש) "אני אוהב אותך. אני אמשיד לרוץ. אני אמשיד לרוץ לכל מקום בעולם". הוא היה בוער כל הזמן באש אדירה של אהבת השם הזו, וזה מה שהניע אותו כל הזמן.

וכל מבטו היה באופן זה, ונתייחד בזה גם מגדולים אחרים. ולדוגמא במכתבו על ענין הקרוב, יש כאלו שמדברים על הענין של חייבי כריתות שחייבים להציל אותם. והוא במכתבו מתחיל שהנה הקב"ה ברא את העולם ואח"כ היה מבול ודור אנוש, ואח"כ הגיע אברהם אבינו. והנה גם הבנים של אברהם אבינו לא כולם

בדרך ה', ממילא ודאי צריך וכו'. דהיינו בהסתכלות לא מהמקום שלנו אלא מהמקום של הקב"ה כביכול, במבט מלמעלה של תכלית הבריאה.

והנה היה דרכו שהיה יכול לדבר על עוה"ב וענינים גבוהים, והגיע אדם להתייעץ ומיד עבר לדבר אתו על ענין הכסף שלו וכדו' בלי הפסק. וזה שלא כדרך הטבע שיש איזה השראה מסוימת לענינים הגבוהים. משום שהענין של התפיסה הנצחית היה אצלו בהכרת המציאות האמתית של החיים, ולא כאיזו חוויה ערטילאית. ולדוגמא אנחנו לא יכולים לעבוד מפורים ליוכ"פ משום שיש לכל דבר איזו השראה ואווירה מסוימת עד שנכנסים לזה. אבל לעומת זאת אדם בחייו הטבעיים עובר כל הזמן ממצב למצב, שבעבודה יכול להיות 'בוס' לאלף אנשים, ובבית אבא או בעל, ועובר בטבעיות ממצב למצב. משום שחי במציאות הברורה את גווי החיים השונים, ואין צריך להיכנס ל'אווירה'. וכך כל העולם הרוחני אצלנו הוא באמת משהו מנותק שאנו מנסים 'להתחבר' אליו. אבל לפי מידתו שעמד לפני השם כל הזמן, הייתה מידתו התאחדות והתמזגות עם האמת עצמה, וכך ראה את הדברים במציאות החיים. והנה יש אנשים שיש להם פשטות בענין הרוחני, אמנם זהו משום שאין זה ענין גבוה אצלם והם 'רגועים' ומסתפקים במה שיש. ומה שהיה אצלו שהיה בוער באש נוראה של אהבת השם באופן הנשגב ביותר, ומכל מקום היה זה בתפיסה של הכרת המציאות בעצמה.

וענין זה ניכר מאד גם בצוואה. באופן כללי בד"כ כל אדם, כל אדם, כשכותב צוואה הוא נכנס לאווירה מסוימת, לאיזו השראה, ומתחיל לדבר באופן דרמטי. שהרי לא מדבר עכשיו בענין מהחיים, אלא מה שמדמה את עצמו כשהוא בשמים מה הוא רוצה להגיד, וממילא מתחיל לדבר על דברים גבוהים ללכת בדרך השם וכו'. לעומת זאת כאן הוא נתן הוראות פשוטות מעשיות מסודרות א ב ג ד. ומבלי שום מילה נוספת. משום שכל ימיו הוא היה שם, בתפיסה של אמיתות החיים באופן הברור ביותר, וכפי שאמרו עליו שדיבר בשפת העוה"ב.

ויסוד הכל כפי שהסברנו הוא לבוא מתוך ההתבטלות לקב"ה ולא מתוך המקום האנושי. שענין החוויות והסערות הרגשיות הרי זה רגשות אנושיים של האדם עצמו, גם חוויות רוחניות, אבל הכרת האמת במציאות זה התבטלות והכנעה לאמת שמחוץ לו, שהוא מכיר בה וחי אותה. והוא הענין שדברנו "להתקדם ישר", לא שמעמיד את עצמו במרכז ומעמיד לעצמו מטרה ללכת לשם, אלא שמתאים עצמו לנקודת המוצא של "אמיתות המציאות" ומשם מתקדם. במהלך זה היסוד הוא מידת האמונה, אמת ואמונה. ואכן היה מרבה לדבר על אמונה כיסוד הכל. זוהי מידת האמונה להתבטל מול הכרת האמת, מול אמיתות המציאות ולהתאים עצמו לזה.

וזה היה הענין שטרח לאחד בכלל ישראל, והיה מודגש הדבר מיד בתחילת הנהגתו שנסע עם האדמו"ר מגור. וכן ע"ז הדרך. ההרגשה בזה, שהענין המשותף לכולם הוא העמידה של כלל ישראל מול הקב"ה, ובאופן שכל אחד מעמיד את המקום האישי שלו ועסוק בעצמו ועומדים בהתנגשות אחד כנגד השני, הרי"ז כסתירה לזה. וכמו שאמר בזמנו בחו"ל ש"רצוננו שכל כלל ישראל בכל העולם יתאחד למטרה של כבוד שמים". וכמו שהזכרנו שבאופן כללי לא היה יחסו לחוג מסוים בתור "אנחנו", ואף בכנסי בחירות בד"כ לא הזכיר שם מפלגה אלא רק דיבר על קידוש השם וחילול השם.

הנה הזכירו הרבה את התופעה המופלאה שהוא עצמו היה במקום גבוה מאד, ומאידך גיסא הבין את האנשים הפשוטים והחלשים וירד לרוחם. והם הרגישו טוב במחיצתו. וענין זה היה גם אצל הח"ח שהיה יורד לרוחו של כל אדם נמוך, וכפי שמוצאים בספריו וכגון שירד באריכות לשכנע אנשים שלא לעשן, וכדו'. ובאמת במהלך הרגיל זה לא דבר אפשרי, וכגון אדם גדול שהמהלך שלו הוא מהלך של יראה הרי זה באמת המקום שלו, שהוא מגלם את הבחינה הזו של יראה, ובאמת סביביו נשערה מאד וכל השווה במחיצתו

נבהל. וא"א שיהיה אחרת. לעומת זאת אצלו הגם שהיה מופלג ביראה עד למאד, גם זה לא היה בתור מהלך אנושי מסוים שלו של יראה, לא בתור ה'אני' שלו שהיה שם, מונח בתוך מהלך זה. אלא מתוך ההתבטלות הגמורה, וממילא היה אפשר שיראה גם את המבט הנמוך של אנשים פשוטים. ואין סתירה.

וכן בכל דרכיו ומחשבתו לא היה מתוך סגנון מסוים בדווקא. ויותר מכך שאף דברים שהוא עצמו הכריע ונהג כך היה מעיין בכל דבר מחדש. וכגון בענין זמן הדלה"נ בחנוכה שבסוף ימיו ממש שינה הנהגותיו בזה, ע"י שעיין בזה כל פעם מחדש. והוא מופלא למתבונן, שדרך כל אדם שיש לו כבר את מה שהוא נוהג ועושה, שכך אצלו עושים וכך אנחנו עושים וכך אני עושה. ולא ישנה את זה, ולא ירהר על זה. וכך טבע האדם שהנהגותיו הקבועות נהיות חלק ממנו, ומהמסלול האנושי שלו, ולא רוצה לשנות את זה. וכל שכן שכך הטבע בזקנה מופלגת. וכל שכן כאן שכבר עשרות שנים קודם רושמים כל דבר שעושה וכבר נדפס וכו'. מכל מקום הוא פותח לעיין על זה מחדש. זה היפך הטבע האנושי. והיינו, שלא היה לו כל סיג של עצמיות משלו, רק באופן של "עמדו ואשמעה מה יצווה השם לכם" לעמוד לפני השם בכל שעה ושעה לבחון ולעיין מה רצונו בשעה זו, ותו לא מיד.

וכן היה כוחו שה"י לו בהירות וכח ההכרעה בכל נושא, שראה מלמעלה את המבט הכולל של כל הדרכים והסגנונות, ומהו מקומו של כל דבר עפ"י דרך ה'. וכמו שהסברנו לעיל ענין זה של ההכרעה הכללית, שנובע ממידה זו.

וכבר דברו על כך שאפילו צורת עמידתו והליכתו דומה במאד להח"ח. עמידה של "כעבדא קמיה מריה" בראש מושפל, עמידה של התבטלות והתכנסות יחד עם כובד ראש ודריכות. וכן היה אף הוא כעין קדוש מרחם ומבלי דרך מוגדרת מרב מסוים ומבלי תלמידים ממשיכים [נראה לדוגמא בהקדמת ספרו שכתב "יזכנו השם להיות מעבדיו הנאמנים הקשורים אליו בעבותות אהבה וכו', היינו מידת העבדות וההתבטלות ולט מידת ההתקדמות]. ומסרו בשם הג"ר שרגא גרוסברד שאמר לו הגר"ש כהנמן זצ"ל כי הגרא"ל הוא בחינת חפץ חיים. וכידוע כי הגר"ש עצמו היה מצוי אצל הח"ח ביותר. וכמדומה שכוונתו הייתה למידה זו שדיברנו בה.

לקיחת אחריות

הנה ידועים דברי הח"ח שאידישקייט זה "עסק" וצריך להיות 'סוחר'. וכשם שהם חוטפים, כך אנו צריכים 'לחטוף' מהם כמה שיותר. והנה יש גם מידה אחרת שגורסת שבעצם העסק שלנו עם הרשעים הרי אנו מכירים בהם, וזה מהווה פגם במהלך העבודה שלנו. ומידה זו יש לה מקום לפי הדרך שמתמקדת בעבודת האדם עצמו, ובמקומו של האדם עצמו בעבודה. אמנם להח"ח לפי מידתו, ודאי לא שייך לנהוג כן. כיון שגם ברוחניות האדם אינו ממוקד בצד האישי שלו וברגשותיו, אלא הוא מבוטל כלפי רצון הקב"ה בכלל הבריאה, וממילא בהכרח הוא מחויב כלפי הקב"ה לעמוד ולהציל בשבילו, וחייבים לפעול מתוך הכרת המציאות והתייחסות למציאות. ומשל למה הדבר דומה, לפועל שהניחו בעל הבית במפעל לעבדו ולשמרו ובאו שודדים וחטפו את התפוחים והוא עומד כנגדם ועוצם עיניו, וכששאלו בעה"ב איך פשעת כך, ענה כנגדו: מרוב רגשות האהבה לבעה"ב ומרוב זעזועי מעצם העובדה שמעיזים לעשות כך, לא הייתי מסוגל לראות כלל את הדבר... - הרי ודאי אם כל מהותו ותפקידו להיות שליח נאמן של בעל הבית, אין מקום להתמקד בעצמו באופן כזה. לא אתה הוא הנושא. וזהו יסוד ההנהגה הציבורית המתמקדת בלקיחת האחריות כלפי העולם, ולא בעבודה כלפי עצמו.

בהנהגת הציבור

ידוע מה שפירש הגר"א ע"פ "רכב ישראל ופרשיו", שיש ב' הנהגות, יש הנהגה של "פרשיו", שהאדם הוא הפרש שמחזיק את המושכות בידיים ומוביל את הציבור, ויש "רכב ישראל" שכולם יושבים עליו, והוא נושא אותם, וכך מתקדמים אתו. והדברים מבוארים שהוא נהג באופן של "רכב ישראל". דהיינו שהיה מופקע לגמרי מתחושה שהוא כביכול מחזיק את המושכות בידיים ומוביל, אלא התחושה הייתה שמקבל תפקיד מהקב"ה והוא מחויב לעשות מה שנכון לעשות באותה שעה ובאותו מצב, ותו לא. הקב"ה מוביל ולא אנחנו. כמה פעמים ששאלוהו לגבי דברים עתידיים שיהיו אחריו הגיב ע"ז בתוקף שהוא אינו "בעלים" על כלל ישראל, ואין לו אלא לעשות מה שבתפקידו כעת. וכן לגבי פעולות ציבוריות ששאלוהו למה לא פעל כן בעבר, אמר שיש בזה גם סיכון, ובאותה שעה לא היה הדבר באחריותו. אבל משעה שהיה הדבר באחריותו ממילא מחויב לעשות מה שנראה. ואמנם כאשר היה הדבר באחריותו הלך עד הסוף ללא כל היסוס וללא כל חשבונות. ומשום כך היה נראה לפעמים כמין "סתירה" בהנהגתו, שיש דברים שכביכול נהג "בניגוד לאפיו". ויש שנהג שנים רבות בסגנון מסוים ולפתע הפך את סגנון הפעולה. ובאמת לא היה הדבר תלוי בסגנון ובאופי, אלא שכאשר סבר שאין הדבר בידי יכל לנהוג בשפלות והתבטלות מוחלטת ולהימנע אף מדברים שהיה בכוחו לעשות, כיון שעיקר הדבר לא בידי הוא. ומאידך גיסא במה שהיה בידי והיה מחויב באחריותו פעל עד הסוף כפי מחויבותו מבלי להתחשב בדבר.

ועל דרך זה התבטא פעם, שכל מה שאנו מכריעים זה "בדיעבד". כלומר, שהאדם באמת לא יכול להיות בטוח שכל מה שנראה לו זה האמת הברורה. מהיכי תיתי. רק שמחויבים להכריע וכך רצון השם שנכריע וננהג, וממילא מכריעים. כך היה כל מהלכו בתפיסת חיים של אמונה והתבטלות מוחלטת של האדם מול הקב"ה.

ויש להתבונן בדבר מופלא. שידוע שהיה ירא חטא באופן מופלג עד מאד, והיה חושש וחרד שאולי נכשל בדבר הלכה ואולי חטא, והיה חוזר על דברי ריב"ז איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי. אמנם לעומת זאת בכל הנוגע להנהגה הציבורית כמדומה שלא שמעו ממנו חששות על דברים שעשה, שאולי לא עשה נכון, ואולי טעה בשיקול פלוני כי בסוף ראו שזה הוביל לתוצאה אחרת ממה שחשבו. כל כיו"ב לא נשמע ממנו כלל ולמרות שבמשך שנים רבות פעל ועשה והכריע בדברים הרי גורל לדורות. והדבר ברור, שסגנון זה שייך אצל מי שחש שהוא מוביל ועושה, ופעל דבר פלוני כדי שתצא תוצאה אלמונית, וממילא חושש על זה כל הזמן אם באמת צדק וכיוון לאמת המוחלטת או לא. אבל רבינו לפי דרכו הרי בלא"ה אין בכח אדם לדעת מה יהיה, או לכוון לתשובה המוחלטת והאמתית מה באמת היה צריך לעשות. לא מיניה ולא מקצתיה. תפקידו הוא לעשות מה שמתחייב לפי הנתונים הקיימים והידועים כעת, וממילא באותו מצב כך היו הנתונים וכך הייתה ההכרעה. מכאן ואילך בידי הקב"ה ואינו נוגע אלינו לדון על זה.

ומשום כך לא היה קיים אצלו 'מתח' ו'לחץ', אלא היה כל הזמן בשלוח מופלאה. באופן טבעי, גם אדם שהיה מוטל עליו עשירות ממה שהיה עליו, היה חי במתח ולחץ עצום. ולכל הפחות בחלק מהמצבים. אצלו לא היה מושג כזה. - משום שתחושת המתח נובעת מכך שהמושכות של כל הפעולות בידיים שלנו ואם נעזוב לרגע מי יודע מה יהיה. אולם אצלו היה ברור באופן הפשוט והמציאותי ביותר ש'לית ליה מגרמיה ולא כלום', והתוצאות אינן בידיים שלו כלל. הקב"ה המוביל והוא רק "רכב ישראל".

דרכי ההכרעה, עד"ז

וכן בדרכי ההכרעה. לא היה נוהג בדרך של 'אסטרטגיה' לחשב את המהלכים ותוצאותיהם, אלא בדרך של תפיסת הנקודה הפנימית של הדבר והליכה בקו הישר. וכפי שהסברנו לעיל בדרכי העבודה שיש נקודות מוצא להגיע למטרה ולבחור לעצמו דרך שתוביל למטרה, ויש נקודת מוצא מתוך שורש הדבר כאשר הדרך היא 'ללכת ישר' ובאופן זה להתקדם. כך הוא בהנהגה. לדוגמא, ישנה נקודה פנימית ש'לשקר אין רגליים',

וממילא אם רואים בדבר שמהותו הפנימית היא שקר, נוהגים עמו באופן זה שאין לו רגליים ואין לו קיום. ואין זה מתוך חשבון המהלכים איזו פעולה תביא לאיזה תוצאה. שאין אנו יודעים אלו פעולות ישתלשלו ואיך יגיעו התוצאות, אלא אנו נוהגים לפי שורש הדבר ובהתאם לכך מתקדמים. ולבסוף אכן מתקיים הדבר, כיון שאם בשורשו זה שקר הרי באיזה אופן שהוא בסופו של דבר אכן לא יהיה לו קיום, כיון שאין דבר אמתי ושורשי המחזיק אותו, אלא אמצעים טכניים של שקר ואלו דברים זמניים שסופם להתגלות ולהבטל.

וכן בכל נושא יש אופן להכריע על פי נקודת היסוד הפנימית של הדבר, ולא עפ"י חשבון תוצאות. ונבאר מעט עיקרון זה של יושר באופן פשוט, ומכאן ניתן להקיש להבין עיקרון זה באופן עמוק בנושאים ציבוריים. ולדוגמא, יש אופן שמתבטאים על דבר או על הנהגה מסוימת שזה "לא בריא" שיהיה כך. ואם יבוא מאן דהוא ויתעקש "מה הבעיה בזה", באמת יש קושי להסביר את הדבר. שאין כאן חשבון מדויק מהם הנזקים שבאים מכך. אלא יש כאן תפיסה פנימית שכך זה לא ישר. זה לא מתאם ליושר הפנימי, לטבע האדם, לדרך הנורמלית, וממילא יש כאן משהו חולה. ובודאי שזה לא יביא לדבר טוב. דוגמה לדבר, הנה מורגל הדבר במוסדות של גילאים צעירים שמפקחים ומשגיחים על הבחורים באופן הדוק. ואם יבוא מאן דהוא ויציע לעשות כך אף לאברכים מבוגרים לפקח עליהם באופן זה, וכך הם ימנעו מהרבה מכשולות. הנה אם לבוא לחשב מבחינת התוצאה מדוע לא לעשות כך, ניתן תמיד להתווכח. אבל ההסבר האמתי הוא שזה לא ישר ולא בריא. מבוגרים זה לא קטנים. אפשר להסביר שכיון שזה לא לפי טבע המבוגרים ממילא זה לא יחזיק מעמד מבחינה מעשית. ואפשר לומר שאם זה יחזיק מעמד זה יעשה אותם לאנשים קטנים חסרי כח גדילה עצמית. אפשר לומר הרבה הסברים והרבה חשבונות, אבל הנקודה האמתית היא ש"זה לא ישר", זה יציאה מן הסדר, וממילא בהכרח זה לא מביא תוצאות טובות.

נקודה זו באה לידי ביטוי בכל הנהגתו. ולדוגמא ביחס לבעיות הפנימיות של חדירת המודרנה סבר שזו לא דרך נכונה 'לחנוק' אנשים באופן מלאכותי, ועי"ז להגיע כביכול לתוצאה הציבורית הרצויה. כי זה לא הדבר הישר. אלא הדרך לרומם את הציבור באופן שגם החלשים יותר יתרוממו וירצו להידמות לחזקים יותר. ובאמת בעבר האנשים החלשים יותר נמשכו למהלך אנטי חרדי ואף התאגדו במפלגה ותופעה זו הלכה וגדלה, ולמותר לפרש הנזק הגדול גם מבחינה ציבורית כאשר קיים קול רשמי מתוך הציבור שדוגל בעד כל השינויים השליליים, כאשר כוחו הולך וגובר כל הזמן. ובהנהגת הגראי"ל התפרקה התאגדות שלילית זו, ואנשים אלו נספחים על קהל השם ומתחזקת מאד אצלם המגמה ההפוכה של קביעות עיתים לתורה וכו'. ובאופן כללי לא גרס לנהוג עם הציבור בכפיית אמצעי פיקוח מלאכותיים, שאין זה ישר לנהוג עם כל היהדות החרדית - שזהו בעצם עם ישראל כולו - כמו מוסד של ישיבה קטנה. אלא שהדברים יגיעו מתוך קבלת הציבור עצמו, וכן ע"ז הדרך.

ודרך זו גרס הן לגבי הנהגת הציבור בכללות, היינו חינוך הציבור. והן לגבי חינוך פרטי. ולדוגמא סיפר מנהל סמינר שאמר לו הגראי"ל ש"מה שהוא מחפש להעיר לתלמידות על כל צעד ושעל זו גאוונה". שאין צריך לעמוד עליהם כמו שוטר אלא לכוון אותם באופן כללי ולתת להם לצמוח עפ"י דרכם. וכאן ניתן לראות את הקשר בין "ענוה" ל"ישרות" כפי שהוסבר. ההכוונה כאן היא לא לגשת באמצעים חיצוניים מלאכותיים להכריח את התלמידות לנהוג בכל מצב כפי שאנו רוצים. זה לא "ישר". זוהי התערבות מבחוץ לא לפי מהות הדבר עצמו. הדרך היא לכוון את צמיחתם לפי נקודת הישרות הפנימית שלהם, לכוון את הצמיחה הפנימית בדרך הישרה. ולא 'להנדס' אותם מבחוץ. – וברוח זו נהג גם עם הציבור באופן כללי בכל פרטי ההנהגה, כמבואר למתבונן.

ומה ענין "גאוונה" לכאן? הדבר ברור. שורש הגישה של הישרות היא הענווה. ושל הגישה החיצונית היא הגאוונה. יש גישה שהאדם רואה את עצמו כנקודת המרכז, ומתוך עצמו הוא יוצא אל המציאות היאך 'להנדס' אותה כפי רצונו, ולהתאים אותה למטרתו. ולעומת זאת יש גישה שהוא מכופף את עצמו ו'מקשיב'

לתוכן הפנימי של המציאות בעצמה היאך הוא היושר שלה, והיאך יש לנהוג עמה על פי סדרה הפנימי. בנקודת המוצא של הגאווה, הוא לא מתחיל מנקודת המוצא של המציאות בעצמה וממשיך אותה ביושר, אלא נקודת המוצא היא המטרה שלו והרצון שלו לאן הוא רוצה להגיע, והוא בוחר דרכים מלאכותיות כיצד להגיע למטרה שלו. זה לא ישר וזה גאווה. היינו הך.

וברוח זו היה שולל תמיד דרכי פעולה מפותלות ועקיפות בשביל 'להרוויח' דברים. תמיד הדגיש שהדרך הנכונה היא לא לעשות בשביל להרוויח, אלא ללכת ישר. שתפקידנו להגיד את האמת וללכת עם האמת ובסופו של דבר זה משפיע ומצליח "לא מלמדים לעקוף. זו לא דרך! אומרים את האמת לאמיתה איך צריך להיות, ועם הזמן זה ישפיע" (מדבריו באסיפת רבנים בארגנטינה).

"חדלו לכם מן האדם"

ומכאן נבעה תפיסה רחבה יותר על דרכי פעולה ועל משקל של דברים. שבאופן כללי הוא לא האמין כ"כ במעשי אדם, ובפעולות "גרנדיוזיות" של אנשים. ומאידך האמין מאד בכח של האמת ושל דבר שנעשה בכוונה נקייה. שכן לפי דרכו לא ייחס כל ערך לכל העניין האנושי החולף העראי, אלא רק לאמת האלוקית הנצחית. וממילא ראה את עיקר ההשפעה ע"י כוחה של האמת, שאמנם אינה השפעה מיידית ובולטת ו'גרנדיוזית', אבל בעלת תוקף וקיום אמתי ושורשי. ולכן ראה את עיקר דרך הפעולה ע"י בנייה של תורה דווקא, ולא בפעולות אחרות. וכן היה טורח כל השנים ללכת ממקום למקום ולחזור על האמיתות הפשוטות והיסודיות, כיון שבאמת הוא עצמו חי כך עד הסוף, הרי זו פעולה שיש לה השפעה אמיתית. ואכן רואים שהשפיע ועשה מהפכות עצומות בכח דמותו ובכח האמת שבו. [ולדוגמא מתקופה זו, הנה בתחילת הנהגתו לפני כעשרים שנה כאשר ויתר לציבור החסידי באחוזה בנסות, על מנת לאחות את הקרעים, היה על כך לחץ ציבורי אדיר איך יתכן שמוותרים. עד שנאלץ – שלא כדרכו – לשלוח את מקורבו לומר לציבור בשמו שהוא יודע מה שהוא עושה. וכיום המצב להיפך, שהרבנים הוצרכו להסביר לציבור לענות לשאלה "מדוע עושים מחלוקת?"].

וכך גם בחו"ל עשה מהפכות בכמה תחומים. ידוע שבמסעותיו לחו"ל הוא בא עם שני מסרים עיקריים: תורה על טה"ק בלי לימודי חול. וכוללים. בהרבה מקומות שהוא הגיע זה היה מופקע מהמציאות לגמרי. רבני צרפת ספרו שכאשר שמעו על כוונותיו שלחו אליו משלחת לפני שיצא לדרך "להסביר לו את מורכבות העניין" של לימודי חול שם. שזה דבר שלא שייך לעקור ולשנות אותו. והוא עמד על דעתו לבוא ולהגיד את האמת עד הסוף. וכמו כן גם בנושא הכוללים, שהיו מקומות שלא הכירו מושג כזה. ישנם יחידים לומדים אבל מה פתאום כולל. והוא עמד על כך. הוא האמין עד הסוף בכוחה של האמת הטהורה כנגד המציאות הפשוטה. ובאמת הדבר הצליח באופן מופלא כפי שהעידו שהיו מהפכות עצומות. נוצרו מושגים חדשים של תורה בלי לימודי חול, ושל כוללים. וכל זה בלי שום אמצעי חיצוני מלאכותי, בלי עלונים, ועדות, ארגונים, קבוצות. בלי שימוש באמצעי עוה"ז בשביל להגיע למטרה, אלא רק ללכת ישר עד הסוף. כאשר הוא הגיע והביע בעצם דמותו את האמת הטהורה בתכליתה זה מה שפעל וזה מה שעשה. הכח האלוקי פעל דרכו, הנקודה האלוקית הפנימית. נקודת העוה"ב. לא הכח האנושי.

ולכן העניין שהיה זר אצלו ביותר הוא העניין של "תעמולה" ו"הסברה" ו"פרסומות", שזהו הצד הקיצוני המנוגד לצד של האמת הטהורה. כל העניין של "דעת קהל" הוא זמני וחיצוני מעצם מהותו. דעת הקהל מושפעת תמיד מהצד החיצוני שהוא הפוך תמיד מהצד הפנימי. אסתרא בלגינא קיש קיש קריא, ככל שהדבר ריק יותר מבפנים כך כוחו החיצוני יותר גדול ונראה חזק יותר, ומאידך, ככל שיש בדבר נקודה דקה ופנימית, כך מבחוץ הוא נראה חלש. הנקודה העמוקה תמיד מתגלית רק לאט לאט לאחר זמן, ולא באופן מידי. כך הוא בכל דבר, המבט הנצחי והאמתי הפוך תמיד מהמבט הרגעי החיצוני. ולכן מעולם לא

הושפע ולא התחשב כי הוא זה בטענות ובשיקולים של דעת קהל, כיון שבחן כל נושא אך ורק במבט הנצחי, וכל דבר אחר לא תפס אצלו מקום. ואכן, בסופו של דבר לאחר שנים, אנשים יכולים להבין ולראות גם מה שבאותו הזמן לא הבינו. וכגון שבאותה שעה היה נראה שא"א מבלי להסביר, ולא הבינו מדוע לא התחשב בכך, לאחר מכן ראו שהאמת מורה דרכה ואם הולכים ישר האמת מתגלית מעצמה וניכר לכל בין ישר לעקום, וזה דבר אמתי יותר מכל הסברה. רק שדבר זה פנימי יותר ולוקח זמן, וקשה מאד לראותו בנקודת זמן עכשווית.

ובזה היה כוחו רב ועצום לזהות בכל מצב את הנקודה השורשית הפנימית, ולפעול בחלק העיקרי ולעזוב את הטפל. להמחשת הדבר נוכל להתבונן בהסתכלות שלנו עצמנו, היאך אנו מסתכלים על מאורע ומצב מסוים באותו הזמן שהוא קורה, והיאך מסתכלים על כך במבט לאחר עשר שנים. ברור שהמבט משתנה ומתהפך, באותו הזמן כל פרט נראה משמעותי, משום שיש רעש גדול על כל פרט מקומי וזמני, אמנם במבט לאחר ניתן לראות כי הנקודה העיקרית איננה תלויה בזה, אלא יש כאן תהליך עקרוני שבנוי מכמה נקודות עיקריות, וכל השאר אינו משמעותי באמת. ובמהלך הנהגתו היו פעמים רבות שהוא עמד מן העבר האחד וכל הציבור [שחשבו על הדברים] עמד מהעבר השני, וסברו אחרת ממנו. היו פעמים שהבינו שחייבים לפעול ולא הבינו למה אינו מתערב ואינו פועל, ולהיפך, שהוא פעל ולא הבינו למה זה חשוב, והיה נראה שמביא נזק באותה שעה. אמנם במבט לאחר ניתן לראות בבירור שהוא ראה **באותה שעה עצמה את המבט ההיסטורי של הדברים**, וממבט זה פעל, ולאחר שנים כל אחד מבין זאת.

וכך זה אינו כשרון ניתוח ואסטרטגיה גאוניים, אלא הוא כח נפשי של מבט גבוה ונצחי. שמבטו על החיים איננו מושפע מהפך הרגעי, ומהפרטים החיצוניים והתוצאות הזמניות. ואיננו מתפעל מכל מה שסביב. אלא מבטו מופנה תמיד אל הנקודה הפנימית הנצחית שבכל דבר, ובכך זה פעל והמשיך ישר בדרכו. ולעומת זאת כל האחרים לא יכלו להבין זאת, לא משום "טעות בחשבון" שהייתה להם במקרה, אלא משום שהטבע האנושי הבסיסי הוא לחוות ולתפוס דברים דרך מה שקורה מסביבו כעת. שזוהי החוויה האנושית הבסיסית שהאדם נמצא ומגיב כאן ועכשיו, ולא חי "במבט מלמעלה" כפי שמסתכלים על היסטוריה לאחר [ולדוגמא כאשר יש הרוגים במלחמה מזדעזע מכל אחד, ואיננו מסתכל על כך כפי שישתכלו בהיסטוריה שהיו כך וכך הרוגים, שזהו אמצעי הכרחי להתקדם למטרה שהייתה באותו זמן. וכן כאשר נתון בעיצומה של מחלוקת איננו מסתכל כפי שישתכלו על כך לאחר שנים "מלמעלה", שזה לא משמעותי וחסר פרופורציה וכו', אלא הוא נתון בתוך הדבר ונראה לו בממדים אחרים לגמרי]. אמנם אצלו כל מבט חייו היה בכעין "מבט מלמעלה" מבלי להגיב כלל לגבולות הכאן והעכשיו, ומתוך כך היה בכוחו להגיע לתפיסה זו.

ולמדנו מכאן שענין "**דעת תורה**" אינו כישרון ניתוח או אסטרטגיה. אלא מבט ותפיסת חיים הנותן כח לראות את המציאות במבט פנימי ונצחי. וממילא לפעול על פי הנקודות השורשיות ולא על פי כל המערכת הזמנית שמסביב. [וכפי ש"דעת זקנים" אינו כשרון וכדו' אלא הוא מבט מיושב שתופס את המציאות באופן מיושב ומיוסד, ולא פזיז ונבהל לרוץ קדימה כפי המבט הצעיר. ואין כאן הבדל בכישרון השכלי אלא במבט הנפשי. משום שסברת ודעת האדם אינו כמחשב שנובע מכישרון, אלא הוא מבט נפשי של האדם עצמו שתלוי גם בתכונות נפשו במעלותיו או חסרונותיו]. וכך זה אינו שייך אלא בת"ח הלומד תורה לשמה שבה מבטו הוא מבט נצחי, ובלא זה אף שיתחסד כל ימיו אינו יכול להתרומם מהמסגרת הזמנית [ואכמ"ל בזה]. ותן לחכם ויחכם עוד.

"והשם עמו"

ומופלא הדבר היאך היה השם עמו בכל פעולותיו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו. וכמדומה שלא היה נושא שהתערב בו ונכנס אליו באופן משמעותי שלא השיג בזה את המבוקש. ובדרך הטבע בנושאים ציבוריים העניין מורכב מאד, ולעולם א"א לדעת איך הדברים מתפתחים, ולכן מוביל כל דבר. ומעשים שבכל יום שאין אדם ניצול מזה, ומי שנכנס ופועל פעולה ציבורית, בהרבה מקרים הדבר 'נתקע' באמצע או מוביל לכיוון אחר ויוצאים מכך 'בשן ועין'. וכן בהרבה מקרים פעלו על מנת להשיג מטרה מסוימת, ובתחילה זה אכן השיג, אמנם לאחר כמה שנים הגולם קם על יוצרו והביא את התוצאה ההפוכה. וזאת משום שלעולם פעולות האדם הם מוגבלות, ולא מגיעים לתוצאה שמחשבים להגיע. ואמנם הוא זצ"ל רוח אחרת הייתה עמו, וכפי שהוסבר שלא פעל בחישוב של מהלכים, אלא פעל וחיפש בכל דבר את הישר מצד עצמו, ופעל באופן נקודתי. ובאופן זה ניתן להגדיר שלא האדם הוא הפועל אלא מעשי השם הם הפועלים דרכו. וממילא לפעולות אלו הכח להתקדם ולהביא אל המטרה הרצויה.

ישרות ועקמומיות

ובעיקר הדבר, הנה דיברנו שיש שני מהלכים, בדרך הרגילה גילוי דרך השם הוא ע"י המקום האנושי המסוים, וע"י שמתקדם לתכלית מסוימת. ובדרך הח"ח בהתבטלות גמורה שמתקדם ישר מתוך הכרת האמת. והנה בדרך הרגילה שייך דרך של גדלות, אמנם שייך גם סטייה בדרך. שכיון שרצונו להגיע לאותם מעלות ומחובר לרגשות קודש של רוחניות יכול ללכת עקום. כי הרי אין דרך מסוימת איך ללכת אלא יש את המטרה, ומתוך כך יכול לילך בדרכים עקומות ועקלקלות ובאופן שהמטרה מקדשת את האמצעים, והכל מעוות. לעומת זאת במהלך של הישר אין צד כזה כיון שהוא תמיד מעמיד את עצמו בכניעה מול הקב"ה, שהרי זוהי נקודת המוצא שלו. וכל ענין העקמומיות הוא מופקע מעיקרו.

ובאמת הגר"א"ל לפי דרכו הייתה שנואה עליו עד מאד מידת הגאווה והעקמומיות. ששניהם שורשם אחד. שהם סתירה מוחלטת למידת האמונה. מי שמעמיד את ה"אני" שלו ואת עצמו במרכז, הרי הוא דוחק את רגלי השכינה. א"א שיעמוד לפני השם וינהג במידת הגאווה. והגאווה היא המביאה לעקמומיות, שמרוכז בעצמו ובמטרתו ופועל לצורך זה בדרכים עקלקלות, ולא מבטל את עצמו לנהוג עפ"י האמת והישר.

ועומק הדבר כך הוא. שהנה ידוע מה שמבארים שיש ב' תחומים בחובת האדם, ושניהם יסודם במציאות השם, אמנם האחד שייך יותר למידת האמונה והאחד למידת העבודה. דמה שהאדם אינו משקר ואינו גונב זהו מתוך "הכרה" באמיתות המציאות. שאין כאן חוויה וסערת נפש בתוך עצמו שלא לגנוב, אלא שמתבטל ומתאים עצמו לאמת של ה', והולך ישר ואינו סוטה מן הדרך ואינו עושה עוול דהיינו עיוות. ולגבי מעלות הקדושה והדבקות זהו חוויה בתוך עצמו של התקדמות לעבודה. והנה בדרך כלל זה ב' תחומים חלוקים, וב' קומות בעבודה. אמנם במהלך שדברנו, בדרכו של הח"ח, גם המעלות הגבוהות הם מתוך תפיסה של "אמת" ומתוך התבטלות וישרות, כפי שהוסבר שבאופן המופלג של מידה זו היא מגיעה עד לתפיסה הנשגבת של "בלתי להשם לבדו", שחוץ מקידוש השם אין כלום ממש. ומאידך גיסא, יש מהלך שלילי שבו הכל מגיע רק מהקומה של סערת ההרגש וה"עבודה" והחוויה בתוך ה"אני" שלו, ואין כלל את הקומה הבסיסית של האמונה וההתבטלות. ומכאן מגיע עקמומיות ועיוות גדול גם כנגד ישרות בסיסית וכנגד המחויבות לקידוש השם, כי הכל מגיע מהקומה השנייה בלי הקומה הראשונה כלל. וממילא לבסוף עובד את עצמו ואת ה"אני" שלו, ולא את השם.

ובאמת ניכר הדבר שאנשים לא נשארו אדישים למול דמותו של הגר"א"ל. משום שלא היה שייך למערכת הרגילה, ואפילו לא ביחס לאנשים גדולים. אלא היה מופלג מאד במידה זו של האמת עד הסוף, באופן מוחלט וקיצוני, במושגי העולם הבא ממש, מבלי כל יחס לכל המושגים האנושיים, ואפילו לא כאמצעים, אלא רק הנצח ואמיתות המציאות היה קיים אצלו. וזה גרם לאנשים להערצה והתבטלות גדולה אליו,

שהרגישו שזו האמת הטהורה שכולנו בעצם מכוונים אליה רק שאנחנו לא נמצאים שם, ולא מצליחים להגיע לשם אלא בשיעור מאד מסוים לפי קטנות מדרגתנו. אמנם שאיפתנו היא שם. וכנגד זה גם אנשים שהם אנשי שקר במהותם לא יכלו להיות אדישים למולו, אע"פ שעם גדולים אחרים יכלו להסתדר. משום שכאן חשו איום קיומי עמוק על עצם מהותם וקיומם. כאשר האמת של העוה"ב קיימת בלי כל מחיצות ואמצעים, הרי השקר כלה ומתאדה. וכן ניכר מאד שכל מי שהוא בעל גאווה במהותו אינו מסתדר עם דמותו. משום שהוא משקף את ההתבטלות וההכנעה המוחלטת כלפי הקב"ה וכל מהותו זועקת "ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב השם לבדו", ובעל גאווה אינו מסוגל להכיל זעקה זו המאפסת אותו. ומחפש דווקא "אמירה" של נוכחות אנושית, ואמירה זו של ונשגב השם לבדו אינה מדברת אליו.

ויש לומר שזה רמוז בעומק מאמר חז"ל שלעוה"ב הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה וצדיקים מתרפאים בה ורשעים נידונים בה. שהאור נמצא בתקפו ובטהרתו, ומבלי כל מחיצה ונרתיק, בזה הצדיקים מתענגים שזהו אור העוה"ב. אמנם לגבי הרשעים בזה גופא הם מתכלים, משום שאין מקום כלל לקיום שלהם אל מול זה. וממילא הם מתאפסים.

"חיי נצח"

הנה היה שגור בפיו תמיד הנושא של "נצח". וכך היה בוחן כל דבר ודבר, "זה לא נצח" וא"כ אין לזה ערך. ומה שיש לו משמעות זה רק "נצח". ומתוך כך לא היה מחשיב כל ענין אנושי וכל ענין של עוה"ז, שהרי אין זה נצח, ורק האמת של הקב"ה היא הנצח המוחלט.

וב"ימלא פי תהילתך" על חנוכה הוא כותב שכל אור שיש כאן בעולם הוא מכלה את הגוף המאיר, שהרי הנר מתכלה ע"י האש. היינו שגם אור שזה דבר יותר רוחני תמיד חייב להיות מתכלה, כי נמצא כאן בעולם. וגם אדם המעשים שלו בעיקרם לא נצחיים, כי זה מעשי אדם שהוא מוגבל והם מוגבלים. אבל - כך כותב - אם עושה עם כונה לשם הקב"ה, בזה מכניס את החלק הנצחי שיש בו וממילא יש כאן דבר נצחי. - הנה לפי דרכו לא ראה את העיקר ברגשות של האדם ובתכנים ורעיונות שיש לו כלפי המצווה, אלא בהתבטלות שלו מול הקב"ה בקיום ציווי. משום שגם רגשות של רוחניות שיש לו במצווה, יש לזה בחינה מסוימת של דבר אנושי, שהם תחושות אישיות מקומיות שלו. ואין זה הנצח המוחלט. אבל מה שמתבטל מול ציווי השם בזה משייך את עצמו אל הקב"ה בעצמו ואל הנצח המוחלט, ולא בתוך המקום האישי שלו. וזה היה עיקר גדול אצלו, עשיית כל דבר בכוונה נקייה לשמה, כידוע.

ועד"ז אמר פעם איך אנשים לא מבינים להתרגש מעצם הדבר הזה שאדם שהוא רימה ותולעה, עומד ומקיים ציווי של הקב"ה בכבודו ובעצמו. הגע בעצמך, אדם מקיים ציווי של הקב"ה. רק להתבונן על המשמעות של זה הרי זה מספיק, ואין צריך עוד תכנים מחוץ לזה. זהו הדבר הנצחי ביותר. כך גם היה עוסק הרבה מעניין שכר עוה"ב, מתוך ההכרה שזהו הדבר היחיד הנצחי, הדבר היחיד בעל משמעות אמתית ותכליתית, וכל ענייני האדם מלבד זאת אינם אלא הבל ותוהו.

סוף דבר, תמצית הוויתו היא העמידה לפני השם וההתבטלות הגמורה מולו. "שיוויי השם לנגדי תמיד" זהו שורש כל מידותיו ודרכיו.

ענין ב' הדרכים

והנה ביארנו שיש שני מהלכים עיקריים בעבודת השם, המהלך של לגלות את האור האלוקי במקום האנושי, בסגנון אנושי מסוים. והמהלך של להתבטל אליו בהתאפסות המקום האנושי. וזהו מהלך של

עבדות, שעומד כנגד השם בכל שעה ושעה ולית ליה מגרמיה ולא כלום אלא "בלתי להשם לבדו". והנה יש בזה כמה בחינות, לכל מהלך מעלותיו שלו. המהלך של הגילוי האנושי הוא מוסיף ופורץ **קדימה**, כי דבר השם מתפשט גם למקום האנושי הזה. ומאידך, המהלך של ההתבטלות הוא מעלה ומרומם **למעלה** ומחזיר למקור. ומשל למה הדבר דומה, לנהר שבאים ומושכים ממנו נחל. הנהר הוא אחד, וכאשר מושכים הלאה וכל אחד לוקח למקום שלו הרי זה מתפצל. א"כ כאשר הנהר ירד לכל אחד למקום שלו הרי הנהר באמת התקדם מצד אחד, שהתפשט אף למקום זה. אמנם מצד שני, הרי הוא לקח את זה למקום שלו, וזוהי רק זווית מסוימת, וא"כ מתעמעמת כאן עוצמת חיות הנהר המקורי עצמו. מה שא"כ מי ששייך **לחלק העליון יותר לפני ההתפצלות**, הרי הוא שייך לנהר עצמו, ויש בזה צד של בחינה גבוהה יותר. וענינו, לא להוסיף עוד כברת דרך למסלול אלא להגביה את הכל למעלה, לחבר את הכל למקור. להעלות ולרומם.

וממילא במהלך זה יש כאן בחינה מיוחדת של השראת השכינה, כיון שיש כאן אדם שכל כולו מרכבה לשכינה קודש להשם לבדו מבלי כל זווית אנושית מסוימת. וזה לא רק משהו שאפשר ללמוד ממנו, ודאי שגם ללמוד, אבל בעצם המציאות הזו יש בעולם כאן "שגרירות" של הקב"ה כביכול. שגרירות של העולם הבא שנמצאת כאן בעולם הזה. לא של עוה"ב במובן של קבלת שכר ופרס, אלא במובן העמוק של עולם האמת, של העולם האמתי העולם הנצחי, האמת הפנימית של העולם שהיא האמת של "אין עוד מלבדו". כל מה שלא נוכח כאן בכל העולם האנושי, נוכח בהופעה של הדמות הזו שרוח השם חופפת עליה. וכמו שמבואר בסוגיא בב"מ דע"י "יד עבד כיד רבו" נחשב כ"בעליו עמו", שיש כאן נוכחות של הבעלים ע"י עבדו, דלית ליה מגרמיה כלום אלא הבעלים. וכך יש נוכחות של השראת שכינה יותר ע"י מידה זו של עבדות והתבטלות. ובאמת אף התפיסה שלנו במידות הקב"ה היא דרך הדמויות של ת"ח, וכמשאחז"ל לדבקה בו וכי אפשר לידבק בשכינה אלא הידבק בת"ח, הת"ח משקפים את המידות של הקב"ה בדמותם. ובפרט במידה זו שעניינה שמשקפת את האמת של הקב"ה בטהרה וזוך. וזהו דבר שאין לו תמורה ותחליף. ויה"ר שנזכה במהרה ליום ההוא, ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב השם לבדו ביום ההוא.

מייל להערות: hisboinenus@gmail.com